

Розвиток професіоналізму робітників як педагогічна проблема

Лук'яненко Г.І.
Інститут професійно-технічної освіти
НАПН України
м. Київ

Високотехнологічне виробництво, високотехнологічна продукція притаманні багатьом економічним галузям: машинобудуванню, літакобудуванню, виробництву електричного, електронного та оптичного устаткування, обчислювальній техніці, телекомунікації, мікро- та оптоволоконній технології, енергетиці тощо. До персоналу таке виробництво ставить особливі вимоги, серед яких: володіння фундаментальними знаннями з різних наукових галузей, здатність точно виконувати певні види робіт тривалий час, здатність швидко набувати нові знання, уміння, швидко адаптуватись до виробничих умов, що змінюються, постійно підвищувати рівень професійної компетентності та кваліфікації тощо. Крім того, високотехнологічне виробництво посилює вимоги до певних особистісних якостей робітника, а саме: до окоміру, фізичної спроможності працювати з точними технологічними приладами, медичних протипоказань до контакту з алергенами тощо, а отже, вимагає розроблення інших підходів до навчально-виробничого процесу підготовки персоналу щодо формування й розвитку професіоналізму.

Опрацювання публікацій з проблем професіоналізму виявив розгалуження понять «професіоналізм особистості» та «професіоналізм діяльності», що знайшло відображення у підходах до дослідження цього феномену. Аналіз підходів до вивчення професіоналізму виявив такі напрями у його дослідженні: 1) як розвиток діяльності (її структури, сукупності способів та засобів); 2) як процес розвитку особистості в онтогенезі (послідовність періодів та стадій на життєвому шляху людини). Останнім часом професіоналізм розглядають як системне та взаємодоповнююче

утворення, що охоплює розвиток особистості фахівця у процесі його професійної діяльності.

Вивчення професіоналізму як системного утворення передбачає визначення його основних проявів: як властивості, як процесу і як стану людини-професіонала. Професіоналізм як властивість – це сукупність стійких особливостей людини-професіонала, які забезпечують певний якісно-кількісний рівень її професійної діяльності. Професіоналізм як процес характеризується фазами: початок, протікання (екстенсивне або інтенсивне, стагнація, деградація тощо), закінчення, а також стадіями: допрофесіоналізм, власне професіоналізм, суперпрофесіоналізм, після професіоналізм. Професіоналізм, що розглядається як стан людини, характеризується активністю регулятивних функцій в адаптації суб'єкта до компонентів професійного середовища. На нашу думку, стадія допрофесіоналізму триває під час навчання майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Після професійної адаптації випускника професійно-технічного навчального закладу на робочому місці розпочинається стадія професіоналізму, й перед навчальними підрозділами підприємств постає завдання його розвитку. Однак, тут існують проблеми: 1) застарілість нормативної бази щодо професійного навчання на виробництві; 2) недостатність розроблення поняття «професіоналізм» як педагогічної дефініції, тобто визначення структури та її адаптації до конкретних професій, притаманних високотехнологічному виробництву; 3) відсутність професійних стандартів, які б задовольняли вимоги роботодавців щодо змісту сучасної професійної діяльності; 4) відсутність державних стандартів професійно-технічної освіти та типових навчальних планів і програм, якими нині користуються навчальні підрозділи підприємств, з гнучкою структурою, що задовольняла б принципам та завданням професійного навчання робітничих кадрів на виробництві, відображала б у своєму змісті принцип випереджувального навчання як передумови розвитку

професіоналізму кваліфікованого робітника; 5) недостатній рівень впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Враховуючи системний характер професіоналізму, його розвиток слід також розглядати як систему, впровадження якої потребує визначення, обґрунтування та створення певних організаційно-педагогічних умов. До таких умов належать: розроблення моделі системи розвитку професіоналізму на основі моделі професійної діяльності фахівця, причому, на нашу думку, слід розробляти окремі моделі для робітників з різним професійним досвідом; розроблення нормативних документів щодо системи розвитку професіоналізму в умовах професійного навчання на виробництві; розроблення та впровадження гнучких форм професійного навчання на основі принципів відкритого та дистанційного навчання; розроблення змісту навчання, що сприятиме розвитку професійно-важливих якостей людини; розроблення та впровадження відповідних педагогічних технологій, методик на основі модульних технологій; розроблення системи оцінювання результатів навчання. Реалізація цих умов потребує розроблення системи заохочення працівників щодо розвитку особистісного професіоналізму; відповідної підготовки педагогічних працівників структурних навчальних підрозділів підприємств, залучення до навчання кращих фахівців-практиків; розроблення методичного забезпечення навчального процесу.